

Dansk Center for Herregårdsforskning i 2011

Af bestyrelsesformand Britta Andersen

Året startede over al forventning for Dansk Center for Herregårdsforskning. Med tilsagn om godt og vel tre millioner kroner fra to fonde kunne Centeret gå ind i det nye år med sikkerhed for, at herregårdsforskningen også ville blive fremmet bedst muligt de kommende tre år. Den første bevilling kom umiddelbart før det gamle år randt ud med tilsagn om 1,7 mio. kr. fra Realdania til gennemførelse af kortprojektet *Herregården i landskabet*, og den anden bevilling indløb først i det nye år med det glade budskab fra Inge og Asker Larsens Fond om støtte på 1.8 mio. kr. til Centerets fortsatte udvikling. Med disse to bevillinger i hus var vejen banet for nye og spændende forskningsprojekter på herregårdsområdet!

Bestyrelsen for Dansk Center for Herregårdsforskning, der siden 2004 har haft til huse på Gammel Estrup, bestod i 2011 af dr.phil. Carsten Porskrog Rasmussen fra Aarhus Universitet, seniorforsker, ph.d. Mikkel Venborg fra Nationalmuseet, professor Gert Bech-Nielsen fra Arkitektskolen Aarhus og museumsdirektør Britta Andersen fra Gammel Estrup. Foto: Gammel Estrup – Herregårdsmuseet.

Forskning

Sonja Marie Overgaard arbejdede i 2011 videre med sit ph.d.projekt *Herregårdenes drifts- og avlsbygninger: Fremtidens udviklingsbetingede om- og tilbygninger versus arkitektoniske kulturarvsværdier*. Projektet er affødt af, at landbruget gennem de seneste årtier har gennemgået en udvikling med en meget høj grad af produktspecialisering og helt nye driftsformer, som udfordrer og potentielt truer den arkitektoniske kulturarv. Med projektet er det Sonja Marie Overgaards arbejdshypotese at undersøge, om det er muligt at opstille retningslinjer for, hvordan fremtidige udviklingsbetingede ombygninger af herregårdenes drifts- og avlsbygninger i videst muligt omfang kan tilgodese bygningernes arkitektoniske kulturarvsværdier. Stipendiet er oprettet i samarbejde med Arkitektskolen Aarhus, og Realdania finansierer halvdelen af forskningen indenfor emnet.

Med udgangspunkt i casestudies af herregårdene Ledreborg, Steensgaard, Hindsgavl, Gram og Voergaard, som repræsenterer forskellige oplevelsesøkonomiske strategier indenfor herregårdsområdet, færdiggjorde ph.d.-stipendiat Mikael Frausing i 2011

projektet *Herregårdene og oplevelsessamfundet – nyt liv i gamle bygninger*. Afhandlingen, der blev indleveret i november 2011, og som skal forsvares i starten af 2012, har afdækket de danske herregårdes kommercielle anvendelse af kulturarven idag, hvor flere og flere herregårde må supplere traditionelt skov- og landbrug med oplevelsesvirksomhed som hoteldrift, events, udlejning og branding af 'herregårdsfødevarer'. Med fokus på den aktuelle problemstilling, hvor herregårdene ikke længere har mulighed for at skabe den meromsætning, der er forudsætning for fortsat at bevare og vedligeholde den enorme bygningsmasse, søger afhandlingen at bidrage med væsentligt nyt på området. Mikael Frausing, der således i tre år har arbejdet målrettet med at afsøge dette felt, har gennem dygtigt feltarbejde og interviews bevæget sig ind på et både indholdsmæssigt og metodisk nyt felt, og det bliver spændende at følge forsvaret til næste år. At det i det hele taget har kunnet lade sig gøre at gennemføre dette banebrydende projekt, skyldes ikke mindst væsentlig støtte fra Inge og Asker Larsens Fond til Mikael Frausings forskning, der er blevet til i en delt ansættelse ved Aarhus Universitet og Dansk Center for Herregårdsforskning på Gammel Estrup – Herregårdsmuseet.

Historiker, cand.mag. Espen Kirkegaard Espensen færdiggjorde i 2011 manuskriptet til bogen *Ormstrup. Historien om en midtjysk herregård*. Forud for dette lå en forskningsundersøgelse af herregården, som viste, at selv om Ormstrup på mange måder er en ganske almindelig dansk herregård, er den

netop derfor også en herregård, der giver et ganske godt indblik i den generelle historie om de danske herregårde, som de er flest. Undersøgelsen viste dog også, at Ormstrup på andre måder er en unik herregård med sin helt egen historie. Bogen forventes at udkomme i 2012, og læseren vil dermed få lejlighed til at sætte sig nærmere ind i begge aspekter af Ormstrups historie. Hertil kommer fortællingerne om både markante ejere og mere ukendte personer, der gennem tiden har boet og arbejdet på Ormstrup. Såvel undersøgelsen som udgivelsen er støttet af Minna og Niels Due Jensen.

Herregården Tustrup, der ligger i Hørning Sogn, var et andet emne for en herregårdsundersøgelse i 2011. I dette tilfælde var det ligeledes Espen Kirkegaard Espensen, der med ildhu påtog sig opgaven. Hans undersøgelser skal vise, om det på baggrund af det fremdragne materiale vil være muligt at udgive en bog om herregården. Aage og Johanne Louis-Hansens Fond har støttet undersøgelsen.

Et af Centerets helt store satsningsprojekter, som blev indledt i 2011, var projektet *Herregården i landskabet*. Initiativet blev støttet af Realdania og startede med en kortlægning og dataindsamling om de danske herregårdes aktuelle situation. På denne baggrund skal der udarbejdes et herregårdskort anno 2011, som således vil føje sig til den serie af tre historiske herregårdskort, som Centeret allerede har på sin hjemmeside; det vil sige herregårdskortene anno 1770, 1850 og 1900. Projektet følges op med et studie af samtlige danske herregårde. Den viden, der

Herregården Løvenholm på Djursland er en af de knap 800 danske herregårde, som takket være midler fra Realdania skal kortlægges og digitaliseres i 2011. Foto: Poul Pedersen.

kommer ud af det, skal sammen med de oplysninger, der er tilgængelige i flere forskellige bogværker, og historiske kort og henvisninger til den væsentligste litteratur samles i en fælles database. Databasen opbygges således, at man både vil kunne søge på den enkelte gård eller en emnekreds som for eksempel ejere, arkitektur, kortmateriale og lignende.

Centeret afsluttede i samarbejde med Universiteterne i Oslo og Göteborg det nordiske forskningsprojekt *Västerhavets kulturarv* i 2011. Gennem de forløbne tre år har tre universiteter og tre museer i Norge, Sverige og Danmark arbejdet målrettet på at undersøge og kortlægge aspekter af den fælles kulturarv, som tidligere fandtes på tværs af Kattegat og Skagerrak. Det har i projektperioden specielt været 1700-tallet, der har været i fokus, hvorfor Gammel Estrup på museumssiden har bragt sin forskning indenfor 1700-tallets boligkultur i spil sammen med museer i Larvik og Göteborg. EU har støttet initiativet, der indskrives sig i Interreg program IV og en af de mange facetter, samarbejdet har haft, har været udarbejdelse og afholdelse af fælles webkurser i universitetsregi – i dette tilfælde universiteterne i Oslo, Göteborg og Aarhus/Dansk Center for Herregårdsforskning. Afslutningen i november 2011 blev markeret med et seminar og en bogudgivelse *Västerhavets Kulturarv*, hvortil Centeret har bidraget med to artikler.

I 2011 fik centeret bevilget penge til et forprojekt om de 230 herregårde, der ligger i Region Midtjylland. Dette projekt ligger i forlængelse af ovenstående

ende kortsatsning *Herregården i landskabet* og lægger sig i øvrigt tæt op ad et andet regionsprojekt om voldsteder i Midtjylland. Såvel herregårds- som voldstedsprojektet er støttet af Region Midtjylland, og det er hensigten, at projekterne skal udføres i samarbejde med museer, herregårde og attraktioner i området. Projekternes resultater skal med tiden foreligge i en fælles formidlingsform til brug for regionens borgere, turister og andre med interesse for herregårde/voldsteder.

Formidling

Dansk Center for Herregårdsforskning er den eneste institution i Danmark, der har herregårdene som sit kerneområde. Samtidig er centeret også et af de eneste steder i landet, hvor der rent faktisk bedrives forskning uden for universitetsbyerne. Det betyder derfor meget, at centeret kontinuerligt arbejder på at synliggøre netop dette faktum og samtidig får den nye viden, der produceres i centerregi, formidlet til omverdenen. En af måderne har i 2011 været ved at deltage i *Forskningens Døgn*, der er en landsdækkende og årligt tilbagevendende videnskabsfestival, hvor forskningsinstitutioner over hele landet åbner

At få gjort forskning og herregårdshistorie interessant og vedkommende for unge er blandt centerets fremmeste mål, hvorfor der ofte tages utraditionelle midler i brug, når en gymnasieklasse aflægger besøg i Riddersalen som her, hvor to historikere er trukket i det store skrud for at fortælle om blandt andet Atmosfæren af Herregård. Foto: Gammel Estrup – Herregårdsmuseet.

dørene for offentligheden. I 2011 var emnet *Atmosfæren af Herregård*, og tre forskere fra Centeret, Mikael Frausing, Sonja Marie Overgaard og Espen Kirkegaard Espensen, stod bag den spændende og gratis foredragsaften, som foregik i *Riddersalen* på Gammel Estrup den 28. april 2011. Det var således tre spændende historier fra herregårdenes verden, der var den røde tråd i arrangementet. Espen Kirkegaard talte om godsejer og hofjægermester Hector Estrup, der i 1905 forseglede en arkivpakke med oplysninger om herregården Ormstrup. I pakken havde han – ud over nogle regnskaber – lagt et brev, der fortalte om hans ønske om, gennem det vedlagte materiale, at bidrage til eftertidens historiske forskning i de danske herregårde. Mikael Frausing talte om, hvordan nutidige herregårdsejere kreativt inddrager herregårdens stemninger og atmosfærer i deres oplevelsesøkonomiske tilbud til tidens brugere af for eksempel hotelfaciliteter, livstilsmesser og julemarkeder på herregårdene – noget, der påvirker nutidens opfattelse af herregårdene. Endelig fortalte Sonja Marie Overgaard om, hvordan fremtidens herregård er „afhængig“ af den måde, vi vælger at restaurere, ombygge og bevare de danske herregårde. En af hendes pointer var at sætte fokus på, hvor meget man kan fjerne, før atmosfæren og „herregårdsspøgelset“ også forsvinder. Arrangementet var en stor succes med godt og vel 75 tilhørere, der samtidig fik fornøjelsen af også at opleve Gammel Estrups stemning – både i Riddersalen, og i herregårdskøkkenet, hvor kaffen og kagen var lavet.

Torsdag den 5. maj 2011 bød centeret i samarbejde med museet indenfor til en eftermiddag med foredrag og diskussion om nogle af 1700-tallets mest interessante strømninger og om periodens kulturelle tankegods med seminaret *Nye landsmænd. 1700-tallets patrioter og statsborgere*.

1700-tallet rummede tanken om et landsfællesskab på tværs af nationale, sproglige og sociale skel – nemlig troskab mod det fælles statsprojekt. Et projekt, hvor den enkeltes status som landsmand ikke var afhængigt af fødested, sprog eller ophav, men af den enkeltes indsats for og troskab mod fællesskabet. 1700-tallet rummede dog også ideen om indfødsretten og dermed et fædreland, som ens fødsel privilegerede en til. To foredragsholdere belyste fra hver deres vinkel denne interessante brydningstid. Professor Ove Korsgaard, Danmarks Pædagogiske Universitetsskole, Aarhus Universitet, fortalte om periodens borgerdannelse, der prægede en udvikling mod udkrystalliseringen af statsborgeren og den borgerlige offentlighed. Dagens anden oplægsholder adjunkt og ph.d. Juliane Engelhardt, Saxo-instituttet, Københavns Universitet fortalte om periodens patrioter og fædrelandskærlige borgere, og om den gensidige indflydelse mellem det hierarkiske standssamfund og disse nye strømninger. Eftermiddagen afsluttes med en diskussion om dagens tema i et nordisk perspektiv under ledelse af et kyndigt panel, der bestod af professor Christer Ahlberger fra Göteborgs Universitet, professor Arne Bugge Amundsen fra Universitetet i Oslo og lektor Niels Kayser Nielsen fra Aarhus Uni-

versitet. Det blev til en spændende eftermiddag med entusiastiske diskussioner mellem foredragsholderne, panelet og de cirka 30 fremmødte tilhørere, der deltog i seminaret.

Publicering af nogle af centerets nyeste forskningsresultater blev der også tid til i 2011. Bogen *Herregårdshistorie 6* bragte således en artikel af Mikael Frausing om Stensgaard Herregårdspension, som i perioden 1956-2011 fungerede som spise- og overnatningssted for offentligheden. Materialet, der dannede udgangspunkt for hans artikel, var dels hans viden om Steensgaard via arbejdet med herregården som case i hans ph.d. afhandling, dels et nyt interview med Anne Bille Brahe, der i en lang årrække havde haft forpagtningen på stedet. Den holdning, der således skitseres i artiklen, er udtryk for Anne Bille Brahes personlige opfattelse af Steensgaard.

I bogen *Herregårdshistorie 6* indgik endvidere en beretning om Centerets aktiviteter i 2010 – forfattet af faglig sekretær Signe Steen Boeskov

Som led i det nordiske forskningsprojekt *Västerhavets kulturarv* åbnede vandrestillingen med samme navn i Danmark i sommeren 2011, mens den planlagte netudstilling i tilknytning til projektet først blev præsenteret i efteråret 2011. Centeret havde i løbet af året blandt andet bidraget til udarbejdelse af udstillings- og formidlingsmateriale til netudstillingen. Samarbejdet blev – som tidligere anført – afsluttet med en fælles udgivelse bestående af bidrag fra repræsentanter for de deltagende institutioner, og her stod Centeret for to artikler. Dels *Fra ene-*

vældens centrum til rigets periferi skrevet af museumsinspektør Jesper Munk Andersen, dels *Magtens repræsentationer* af bestyrelsesformand Britta Andersen. Begge artikler skitserede magten i 1700-tallets Danmark og den måde, adelen gennem en nøje tilrettelagt plan fortsat forstod at iscenesætte sig selv som elite, og dermed fik omverdenens accept af, at magten også fremover helt naturligt tilhørte adelen – en metode, som både den nye adel og det fremvoksende borgerskab hurtigt forstod at kopiere.

I efteråret 2011 stod Dansk Center for Herregårdsforskning i samarbejde med museet for en foredragsrække, som foregik på fire danske herregårde. Foredragene satte fokus på restaurering af fredede bygninger og moderne brug og krav til herregårde idag. De herregårde, der slog dørene op for arrangementet, var Meilgaard, Møllerup, Fussingø og Gammel Estrup. Alle interesserede havde adgang til foredragene, og der var en helt overvældende interesse for arrangementet, som derfor blev overtegnet på en enkelt formiddag. Men det var også herregårdsejerne selv, der fortalte om egne erfaringer med restaureringsarbejder og – processer på herregården og efterfølgende viste rundt i egne huse, så deltagerne kunne komme til at kombinere teori med praktiske eksempler og dermed ved selvsyn kunne se de løsninger, der var valgt på de enkelte gårde. Som nævnt var arrangementet en stor succes, som Centeret i samarbejde med Museet overvejer at gentage.

De danske herregårde står i dag over for betydelige økonomiske udfordringer. Udgifterne til vedli-

De danske herregårdes økonomi har i lange perioder været sammensat af flere forskellige indtægtskilder. På Søholt, som ligger på Lolland, kommer økonomien da også både fra landbruget, jagt og fiskeri samt udlejning af nogle af herregårdens bygninger. Foto: Finn Brasen.

geholdelse overstiger mange steder den økonomiske formåen for de herregårde, der baserer sig på traditionelt skov- og landbrug. Mange herregårde afsøger derfor alternative indtægtskilder inden for events, kvalitetsfødevarer, branding, udlejning og meget andet. Herregårdene har også tidligere stået over for økonomiske udfordringer. Men hvad har godserne egentlig levet af gennem tiden? Har land- og skovbrug tidligere kunnet oppebære livet på herregården og vedligeholdelse af bygningerne? Kom indtægterne fra hovedgårdens produktion, indtægter fra fæstegodset, godsejerens magt og position i samfundet eller noget helt fjerde? For at finde svaret på nogle af disse spørgsmål indbød Dansk Center for Herregårdsforskning til en konference på Hindsgavl Slot med titlen: *Hvad levede godserne af? Herregårdenes økonomiske grundlag ca. 1500-2011*. Ved konferencen blev herregårdenes økonomiske situation siden 1500 ført op til nutiden. Oplægshol-

dere var personer med specialviden om herregårdenes økonomi gennem historien og i nutiden, og listen omfattede således lektor, dr.phil. Carsten Porskrog Rasmussen, museumsinspektør, seniorforsker Mikkel Venborg Pedersen, museumsinspektør Annette Hoff, chefkonsulent, ph.d. Adam Schacke, udviklingsdirektør Peter Borreby og godsejer John Munroe. Seminaret henvendte sig til alle, der er engagerede i herregårdenes fortid og fremtid, og der var 40 deltagere.

Dansk Center for Herregårdsforskning varetog også i 2011 tovholderfunktionen for det nordiske herregårdsnetværk *Nordisk Slots- og Herregårds-symposium*. Ny viden på området, oplysninger og nyheder formidles hermed fra Centeret og dets hjemmeside. I 2011 foregik den årlige nordiske konference i Finland i august måned, og bestyrelsesformand Britta Andersen deltog i denne konference.

Centerets tilknyttede forskere, ansatte og bestyrelsesmedlemmer deltog i øvrigt i løbet af 2011 i flere forskellige seminarer, konferencer og møder. Således deltog Sonja Marie Overgaard den 26. januar 2011 i seminaret *Arkitektonisk kulturarv i diskurs?* på Arkitektskolen Aarhus. Signe Steen Boeskov og Britta Andersen deltog den 24. marts i *Herregårdspuljens forårsmøde* på Krengerup på Vestfyn. Ligeledes deltog begge to den 6. maj i stormødet om *Västerhavets kulturarv* på Gammel Estrup. Sammen med Mikael Frausing deltog de endvidere i seminaret *Nye landsmænd – 1700-tallets patrioter og statsborgere*, som blev afholdt i forbindelse

hermed den 5. maj. Sammen med Mikael Frausing deltog Britta Andersen den 26. oktober i konferencen *Hvad levede godserne af? Herregårdenes økonomiske grundlag ca. 1500-2011* på Hindsgavl Slot, og Pernille Roholt og Britta Andresen deltog den 21. og 22. november i det afsluttende seminar om *Västerhavets kulturarv* i Larvik.

Personale

Bestyrelsen for Dansk Center for Herregårdsforskning forblev i 2011 uændret med museumsdirektør Britta Andersen, Gammel Estrup – Herregårds-

museet, som formand, lektor, dr.phil. Carsten Porskrog Rasmussen, Aarhus Universitet, som næstformand, museumsinspektør, seniorforsker, ph.d. Mikkel Venborg Pedersen, Nationalmuseet, og professor Gert Bech-Nielsen, Arkitektskolen Aarhus, som bestyrelsesmedlemmer. Faglig sekretær Signe Steen Boeskov gik den 1. september på barselsorlov, og cand.mag. Pernille Roholt blev ansat som barselsvikar. Ph.d.-stipendiat Mikael Frausing afsluttede forældreorlov den 13. februar, og ph.d.-stipendiat Sonja Marie Overgaard gik på barselsorlov den 1. juli 2011.

Tak til:

15. Juni Fonden

A.P. Møller og Hustru Chastine Mc-Kinney Møllers Fond til almene Formaal

Arbejdsmarkedets Feriefond

Augustinus Fonden

C.A.C. Fonden

Djurslands Bank

Fabrikant Albert Nielsens og Hustru Anna Nielsens Fond

Farumgaard-Fonden

Forskning- og Innovationsstyrelsen

Friluftsrådet

HUJ A/S

Inge og Asker Larsens Fond til støtte af Almennyttige Formål

Jyllands-Posten A/S

Kulturstyrelsen
Lions Club Gl. Estrup
Margrethe og Johs. F. la Cours Fond
Ministeriet for Fødevarer, Landbrug og Fiskeri
Minna og Niels Due Jensen
Norddjurs Kommune
Nykredits Fond
Realdania
Region Midtjylland
Skibsreder Carsten Brebøls Almennyttige Fond
Sonning-Fonden
Spar Nord
Aage og Johanne Louis-Hansens Fond
Aarhus Kommune

